

23. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 2609, арк. 60 – 61.
24. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 23, спр. 4372, арк. 2 – 62.
25. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 24, спр. 2945, арк. 237 – 239.
26. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 45, спр. 577, арк. 5 – 9.
27. ЦДАГО України, ф. 1, оп. 46, спр. 3180, арк. 1 – 4, 51 – 53.

УДК 364-027.542:316.346.2-055.2" 1930'''

Лахач Тамара Олександрівна

*к.і.н., доцент кафедри історії України
Полтавського національного
педагогічного університету
імені В.Г. Короленка
(м. Полтава)*

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЖІНКИ-МАТЕРІ У РЕГЛАМЕНТАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ 1930-Х РОКІВ

Автор статті висвітлює суперечливість державних перетворень 1930-х років у радянській Україні щодо жінок та аналізує основні регламентаційні дії влади, спрямованих на формування нової системи жіночих цінностей та родинних потреб загалом. Доводить, що такий експеримент виявився протиприродним, негативним явищем у практиці відносин між інститутом держави і сім'ї. Об'єктом дослідження є регламентаційна система державних перетворень з питань соціального статусу українського жіноцтва у 1930-х роках. Предметом виступає жінка радянської України у повсякденному житті. Представлений огляд даної теми побудовано за проблемно-хронологічним принципом у зрізі соціально-правової історії.

Ключові слова: держава, регламентація, жінка-матір, шлюб, сім'я, відносини, суспільство, перетворення, народжуваність, закон, репресії.

XX століття суттєво змінило роль жінки у людському суспільстві, оскільки відбулися радикальні трансформації її суспільного та правового статусу. Так, у 1930-х роках, із процесом масового залучення жінок до праці, значно зросла їхня суспільна значущість, що супроводжувалося розширенням кола обов'язків та посиленням відповіді-

дальності. За радянською моделлю, жінка мусила працювати повний робочий день, виховувати дітей і водночас доглядати за домогосподарством, опікуватись родичами похилого віку тощо. Але особливістю цього часу став культ матері, який почав розвиватися в СРСР за часів Сталіна і мав прагматичну основу – сприяти збільшенню народонаселення. Тому актуальним представляється аналіз регламентаційних дій держави щодо соціально-правового стану жінки-матері, які призвели до ігнорування владою сімейних інтересів та негативних наслідків через зміни сімейних цінностей.

Автор статті ставить за мету показати суперечливість державних перетворень 1930-х років у радянській Україні щодо української жінки-матері та проаналізувати основні регламентаційні дії влади, спрямованих на формування нової системи жіночих цінностей та родинних потреб загалом. Об'єктом дослідження є регламентаційна система державних перетворень з питань соціального-правового статусу українського жіноцтва у 1930-х роках. Предметом виступає українська жінка-матір у повсякденному житті радянської доби. Представлений огляд даної теми побудовано за проблемно-хронологічним принципом у зрізі соціально-правової історії.

Історична наука завдяки впливу цілої низки факторів, таких як тривале панування комуністичної ідеології та наявність великого кола актуальних історичних проблем, що потребують детального вивчення, на сучасному етапі ще не розкрила трагічну долю жінки-матері України 1930-х років у сімейній площині. Здебільшого, увага приділяється описовій стороні даної теми, а відтак, майже не вивчені причини і наслідки самого явища

Незважаючи на те, що проблема життєдіяльності жінок радянської України протягом 1930-х років не була предметом спеціального історичного дослідження, окремі її аспекти знайшли своє відображення в історіографії. Важливу роль для нашого дослідження становили праці С.І. Білокінь [1], Т.В. Воронської [2], О.О. Кривулі [3], С.В. Кульчицького [4; 5; 6; 7; 8], С. Маскудова [9], В.М. Нікольського [10], Ю.І. Шаповал [11; 12] та ін..

Перш за все слід зазначити, що «жіноче питання» ускладнилося за рахунок Голодомору 1932 – 1933-х років і, як наслідок, великої смертності, у першу чергу, дітей від голоду і хвороб. Тож, наслідком на середину 1930-х років стало різке скорочення народжуваності, яке було викликане і психологічною реакцією населення на погіршення умов життя, і фізіологічними причинами (низька вірогідність завагітніти через різке зниження рівня життя). Якщо жінка все ж таки вагітніла в таких умовах, вона часто вдавалася до абортів. Співвідношення на-

роджень і абортів в Україні 1934 року повідомляє про критичний дисбаланс в українському суспільстві, оскільки кількість абортів значно перевищувала кількість народжень (див.: табл. 1. 1) [14, с. 122].

Таблиця 1. 1

Співвідношення народжень і абортів на Україні в 1934 році

Народження і аборти	Місто	Село	Усього
Чисельність жителів	7160	21840	29000
Чисельність жінок 15-50 років (тис.)	2000	6400	8400
Народжень (тис).	100	608	708
Абортів із зсувом на 7 місяців назад (тис).	300	480	780
Народжень і зсунутих абортів (тис).	400	1088	1488
Народжень на 1000 жителів	14	27,8	24,4
Абортів на 1000 жителів	42	22,0	26,9
Народжень і абортів на 1000 жителів	56	49,8	51,3
Народжень на 1000 жінок 15-50 років	50	95	84
Абортів на 1000 жінок 15-50 років	150	75	94
Народжень і абортів на 1000 жінок 15-50 років	200	170	177

Як наслідок, станом на 1 січня 1936 року спостерігалось значне зменшення народжуваності дітей. Відділ народної освіти інформував державні органи влади, що мережа дитячих садків скоротилася і в містах, і в селі майже втричі (див.: табл. 1.2) [15, арк. 15].

Таблиця 1.2

Мережа дитячих садків і дітей у них 1935 – 1936 років

Дитсадків		Дітей у них
У містах	01.01.1935 – 1625	91105
-//-	01.01.1936 – 1543	86722
У селах	01.01.1935 – 1736	64694
-//-	01.01.1936 – 1143	38940

Примітно, що тенденція малодітності виявилася в Україні значно раніше, ніж із нею почали боротися державні органи влади. І все ж це не означало, що процес народжуваності держава не контролювала. Навпаки, для стабілізації ситуації почали проводитися такі профілактичні заходи, як: «роз'яснювальна робота» з-поміж жінок, розбудова пологових будинків на селі, збільшення оплати декретних відпусток тощо [16, арк. 1]. Про серйозність державних намірів щодо підвищення народжуваності, свідчить наступний факт: «Наркомздравом України у 1934 році було заплановано на 1935 рік відкриття нових 1 080 пологових будинків на 3 300 ліжок ... Потребу акушерок на 1935 рік було намічено задовольнити таким чином: 1) два випуски акушерських технікумів – 600 чоловік; 2) використання усіх акушерок, що працюють зараз не за спеціальністю – 400 чоловік; 3) докваліфікація лікарських помічників – 100 чоловік; 4) використання внутрішніх ресурсів областей, районів – 100 чоловік» [16, арк. 5].

Крім того, для контролю і вивчення причин малодітності Наркомздрав України почав скликати з початку лютого 1935 року Всеукраїнську раду, залучивши до неї, насамперед, представників колгоспного активу.

Соціально-правове становище жінки-матері було безпрецедентно регламентоване, коли всупереч думці більшості, її особисту свободу було знищено постановою ЦВК і РНК СРСР «Про заборону абортів, збільшення матеріальної допомоги багатодітним родинам, розширення мережі пологових будинків, дитячих ясель і дитячих садків, посилення кримінального покарання за несплату аліментів і про деякі зміни у законодавстві про розлучення», прийнятій 27 червня 1936 року [17, с. 407].

Правовий документ демонстрував, обминаючи моральні аспекти, прагматичну мету – підняти народжуваність у країні і приховати наслідки терору щодо власного народу напередодні Всесоюзного перепису населення. Немовби отямившись, влада починає активну пропаганду захисту «соціалістичної сім'ї».

У другій половині 1930-х років радянська риторика щодо жінки-матері змінюється ще більше і починають застосовуватися патріархальні символи для навіювання жінкам упокорення їхнім «біологічно визначеним функціям», а звідси їхнім «природним», приватним та суспільним ролям. З'являється новітня радянська «ікона» жіночності, що поєднує образи жінки – стахановки і матері-героїні, що народжує здорових і повноцінних дітей для прийдешньої соціальної майбутності. Заохочується народження дітей, запроваджується визначення жіно-

чого героїзму у залежності від кількості народжених дітей, передбачається збільшення допомоги при народженні дитини, встановлюється відпустка по вагітності та пологах, забороняється відмовляти жінкам у прийнятті на роботу з причин вагітності та знижувати їм з цього приводу заробітну плату, зобов'язується зберігати попередню зарплатню після переходу жінок на легшу роботу тощо [18, с. 15].

Крім того, вводилося два обмеження щодо спрощеної у 1920-х роках процедури розірвання шлюбу: по-перше, обов'язковим ставав «особистий виклик» до загсу чоловіка і жінки, по-друге, підвищувалася оплата реєстрації розлучення (першого – 50 крб., другого – 150 крб., третього й наступних – 300 крб.). Після розлучення в паспорті колишнього подружжя робили спеціальну позначку. Таке нововведення держави було розповсюджене нібито в зв'язку з «боротьбою з легко-важним ставленням до сім'ї і сімейних обов'язків» [18, с. 15].

Однак державні установи часто не дотримувалися встановлених норм. За матеріалами обстеження політико-виховної роботи поміж безпартійного активу фабрики імені Кутузова в Полтаві стосовно вагітних жінок виявлено систематичні порушення законодавства. Ознайомившись з одним із них: «У виховательки дитячого садка Гулько були передчасні перейми і 28 березня вона пішла з підприємства. Народила 1 квітня, лікарняний листок отримала з 1 квітня 1937 року. Коли ж вона з'явилася на роботу, їй відмовилися виплачувати гроші за період з 28 березня по 1 квітня, а також відмовили їй в роботі, як прогульниці» [19, арк. 4].

Натомість на виконання постанови «Про заборону абортів, збільшення матеріальної допомоги багатодітним родинам, розширення мережі пологових будинків, дитячих ясель і дитячих садків, посилення кримінального покарання за несплату аліментів і про деякі зміни у законодавстві про розлучення» ЦВК і РНК УСРР 4 серпня 1936 року прийняли постанову, згідно з якою в кодекси було внесено зміни та доповнення. Так, стаття 31 Кодексу законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану передбачала аліменти: для утримання однієї дитини – четверту частину заробітної плати відповідача, для утримання трьох і більше – 50% зарплатні відповідача. Ця ж стаття регламентувала утримання аліментів у тих випадках, коли мати дітей і відповідач – члени колгоспу [20, с. 284].

Була також змінена стаття постанови № 45, яка в новій редакції передбачала, що запис про скасування шлюбу проводиться лише після виклику подружжя в загс і сплати за реєстрацію розлучення грошового збору. При цьому його розмір було збільшено, а в паспортах подружжя органи загсу робили відповідну відмітку про розірвання шлюбу.

Водночас, було встановлено чіткий порядок публікації в періодичних виданнях матеріалів про визнання особи безвісно відсутньою або померлою, про зміну прізвища та імені, про встановлення й відміну опіки, розірвання шлюбу, а ще регламентувалися порядок та терміни реєстрації народження і смерті. Відповідні доповнення та зміни були внесені й до Кодексу про сім'ю, шлюб і акти громадянського стану Української СРР та в Положення про реєстрацію актів громадянського стану [20, с. 285].

Державна регламентація шлюбно-сімейних відносин у радянській Україні 1930-х років була офіційно закріплена Конституцією СРСР 1936 року і Конституцією УРСР 1937 року. Незважаючи на те, що законодавство про сім'ю пропонував принцип державної охорони інтересів жінки-матері та дитини, факти суперечили дійсності.

Протягом 1930-х років держава справді переймалася станом жінки-матері і дитини, але винятково в межах власних інтересів. Збільшуючи допомогу при народженні, продовжуючи декретні відпустки тощо, влада головними завданнями вважала зміцнення державного контролю над ситуацією і досягнення якнайшвидше поставленої мети – збільшити приріст українського населення та виховати молоде покоління в дусі диктатури пролетаріату.

Важке і часто непосильне становище жінок в Україні задовольняло регламентаційний інтерес держави, адже саме завдяки соціальним підходам, уже на початку 1937 року була вирішена проблема малонароджуваності:

Роки	Всього народилося
1933	4707
1934	5716
1935	7591
1936	8950
1937	100962

Кількість народжень за 1937 рік зазначено як на початок року. Тож якщо на початок 1937 року фіксувалося 100962 народжень, то можна припустити, що на кінець 1937 року кількість народжень складатиме 201924. Отже, у 1937 році народилося вдвічі більше дітей, ніж у 1933 – 1934 роках загалом [21, арк. 34]. Стабілізація ситуації стала можливою в результаті регламентаційних зусиль держави щодо жінки-матері і шлюбно-сімейних відносин взагалі, але порівняно з попередніми даними кількісний показник народжених і померлих у радянській Україні різко відрізнявся. Про це свідчить таблиця,

де зазначені результати природного приросту населення за 10 років (див.: табл. 1.3) [22, с. 90-91].

Таблиця 1.3

**Стан і результати природного руху населення УСРР за 10 років
(у тисячах)**

Роки	Всього Народилося	Всього померло	Природний Приріст
1927	11844	5226	6618
1928	11393	4957	6436
1929	1080	5387	4523
1930	1023	5381	4849
1931	9753	514	4606
1932	782	6682	1138
1933	470	18503	-13794
1934	5716	4834	882
1935	7591	3419	4172
1936	900	350	550

Отже, можна припустити, що протягом 10 років кількість осіб, які виїхали за межі УСРР, дорівнює кількості осіб, які приїхали на територію УСРР, а загальна чисельність населення УСРР станом на січень 1937 року повинна дорівнювати 28 925 400 чоловік плюс 2 582 800, тобто 31 508 2 тисячі чоловік. Отже, більше, ніж насправді, при переписові, на 3,3 мільйона чоловік [22, с. 90-91].

Окрім переписів, радянська влада запровадила анкети, що по суті являли собою самообмови. Анкетування можна вважати аналітичною паспортизацією дорослого населення, котре перебувало на державній службі. Треба нагадати, що на кожного службовця, студента, навіть школяра з моменту зарахування у штат заводились особові справи. Анкети допомагали вчасно фіксувати зміни. Вони містили запитання щодо репресії когось із родичів, а спеціальна нотатка зобов'язувала людину ставити до відома відділ кадрів про будь-які зміни. Протягом життя все населення країни від 16 років заповнювало безліч усіляких анкет з найрізноманітніших нагод [23, с. 183-184].

Охорона інтересів жінки-матері теж не виходила за межі регламентаційної системи держави. За нею було встановлено «особливий» нагляд органів НКВС. Так, завдяки «новаціям», в 1927 році було впроваджене положення про державні злочини (контрреволюційні та особливо небезпечні злочини проти порядку управління), затверджене ЦВК СРСР 25 лютого того ж року, яке започатковувало вживання терміна «ворог трудящих». Згодом цей термін отримав широке розповсюдження як «ворог народу». У Кримінальному кодексі Радянського Союзу термін залишився у первинному вигляді [24, с. 36]. Проте у державних органах почали користуватися термінами «дружина ворога народу», «донька ворога народу» і т. д.

1937 рік був насичений законотворчою діяльністю, яка продовжила розпочате у 1927 році додаткове формування ярликів і термінів проти членів родин репресованих за політичними ознаками. Завдяки «охороні інтересів матері і дитини» у державних структурах з'явилися нові аббревіатури – ДЗБ та ЧСЗБ (дружина зрадника батьківщини, члени сім'ї зрадника Батьківщини). Ці аббревіатури на довгі роки визначили життя багатьох невинних людей.

У проєкті оперативного наказу народного комісара внутрішніх справ СРСР від 30 липня 1937 року зазначено: «Сім'ї засуджених за I і II категоріями, як правило, не репресуються. Виняток становлять:

1. Сім'ї, члени яких здатні до активних антирадянських дій. Члени такої родини з особливого дозволу трійки підлягають переміщенню у табори або трудові поселення.

2. Сім'ї осіб, репресованих за I категорією, що проживають у прикордонній смузі, підлягають переселенню за межі прикордонної смуги в середину республік, країв та областей.

3. Сім'ї репресованих за I категорією, що проживають у Москві, Ленінграді, Тбілісі, Баку, Ростові-на-Дону, Таганрозі і в районі Сочі, Гагри і Сухумі, підлягають виселенню з цих пунктів у інші області за їх вибором, за винятком прикордонних районів» [24, с. 4-5].

Проєкт наказу передбачав взяти на облік усіх членів родини, які репресовані за I та II категоріями, і встановити за ними систематичний нагляд. Окрім того, в наказі НКВС СРСР від 15 серпня 1937 року наголошувалося: «З отриманням цього наказу почніть репресувати дружин зрадників Батьківщини... починаючи з 1 серпня 1936 року» [25, с. 5]. Для підготовки такої акції пропонувалося провести ретельну перевірку всієї родини та скласти про неї детальну довідку, яка містила б такі дані: список родини (включаючи всіх осіб, що утримуються засудженим); відомості про кожного члена родини; компрометуючі матеріали на дружину засудженого; характеристики рівня соціальної небезпеч-

ності дітей віком після 15 років. Необхідно було також скласти спеціальну довідку про «небезпечних і здатних до антирадянських дій» дітей. Щодо процедури ув'язнення дружин репресованих, то у проекті зазначалося: «Арешту підлягають дружини, які знаходяться у юридичному або фактичному шлюбі з засудженими на момент їх арешту» [26, с. 23]. Такій же карі підлягали жінки, з якими репресовані були розлучені, але які «причетні до контрреволюційної діяльності засудженого»: переховували останнього, знали і не донесли про його діяльність та ін.

Вирішення подальшої долі членів родин репресованих покладалося на особливу нараду, яка залежно від ступеня їх «небезпечності та здатності до антирадянських дій» засуджувала: дружин зрадників – до ув'язнення на терміни від 5 до 8 років; «соціально-небезпечних дітей залежно від їх віку, ступеня небезпечності і можливості виправлення» – до ув'язнення у таборах або виправно-трудовах колоніях НКВС чи відправлення у дитбудинки особливого режиму [24, с. 5].

Як бачимо, у 1937 році репресивний апарат являв собою розгалужений і злагоджений механізм, зорієнтований на масовий характер каральних заходів. Нехтування юридичними нормами, спрощення процедурних питань перетворювали його в грізну і в той же час безконтрольну зброю політичної системи у трансформаційних змінах свідомості жінки-матері, української родини, а згодом і всього суспільства.

Таким чином, у 1930-х роках нагальною проблемою для держави стало різке зменшення народжуваності в Україні. Для боротьби з таким явищем, всупереч думці більшості радянського населення, уряд вдається до регламентаційних дій стосовно жінки-матері, які призвели до негативних наслідків: розповсюдження підпільних абортів, здійснюваних, як правило, в антисанітарних умовах, некомпетентними людьми, масових хвороб, безпліддя тощо. Реалізуючи такі принципи, влада ігнорувала сімейні інтереси, жертвувала ними в ім'я «більш значущої» мети.

Отже, радянська система державних перетворень 1930-х років щодо соціально-правового становища жінки-матері в системі державних перетворень, мала банальну прагматичну основу – сприяти збільшенню народонаселення. Регламентаційні дії влади була спрямовані на формування нової системи жіночих цінностей та родинних потреб. Як показує досвід – це виявилось протиприродним, негативним явищем у практиці відносин між інститутом держави і сім'ї.

Джерела та література

1. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917 – 1941 рр.): Джерелознавче дослідження: в 2-х томах / С. Білокінь. – К., 1999. – Т. 1. – 446 с.

2. Воронська Т.В. Маловідомі сторінки історії. Радянська паспортна система / Т.В. Воронська, С.В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 1999. – № 3. – С. 33-43.
3. Кривуля О.О. Жінки та індустріалізація в Україні (1929-1938 рр.): дисер. на здобуття наукового ступеня канд. істор. наук: 07.00.01 / Кривуля Ольга Олександрівна. – Луганськ, 2004. – 193 с.
4. Кульчицький С.В. 1. Демографічні наслідки голодомору 1933 року в Україні. 2. Всесоюзний перепис 1937 року в Україні. Документи та матеріали / НАНУ Український інститут історії України / С.В. Кульчицький. – К., 2003. – 192 с.
5. Кульчицький С.В. Голодомор 1932 – 1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення / С.В. Кульчицький. – К.: Наш час, 2008. – 424 с.
6. Кульчицький С.В. Сталінізм на Україні 20 – 30-ті рр. / С.В. Кульчицький, В.М. Даниленко [та ін.]. – К.: Наукова думка, 1991. – 256 с.
7. Кульчицький С.В. Становище дітей на Україні у 1931-1933 рр.: (документальна розповідь) / С.В. Кульчицький, С.П. Шаталіна. – К.: Б.в., 1989. – 26 с.
8. Кульчицький С.В. Ціна «великого перелому» / С.В. Кульчицький. – К.: Україна, 1991. – 432 с.
9. Максудов С. Демографічні втрати населення України в 1930 – 1938 рр. / С. Максудов // Український історичний журнал. – 1991. – № 1. – С. 121-127.
10. Нікольський В.М. Соціальний склад репресованих в Україні у 1937 р. / В.М. Нікольський // Український історичний журнал. – 2005. – № 2. – С. 141-162
11. Шаповал Ю.І. Людина і система: Штрихи до портрету тоталітарної доби в Україні / Ю.І. Шаповал – К.: Ін-т національних відносин і політології національної АН України, 1994. – 271 с.
12. Шаповал Ю.І. У ті трагічні роки: Сталінізм на Україні / Ю.І. Шаповал. – К.: Політвидав України, 1990. – 143 с.
13. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО України). – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6392. – 224 арк.
14. Максудов С. Демографічні втрати населення України в 1930 – 1938 рр. / С. Максудов // Український історичний журнал. – 1991. – № 1. – С. 121.
15. ЦДАГО України. – Спр. 7098. – 53 арк.
16. ЦДАГО України. – Спр. 6662. – 17 арк.
17. Державний архів Полтавської області (далі ДАПО). – Ф.-П-12. – Оп. 1. – Спр. 160. – 45 арк.
18. Нечаева А.М. Основные направления развития семейного права / А.М. Нечаева // Семейное право России: проблемы развития: [сборник обзоров и статей]. – М., 1996. – 131 с.
19. ДАПО. – Ф. 3944. – Оп. 1. – Спр. 5. – 1489 арк.
20. История Советского государства и права: в 3 томах; под ред. А.П. Косицына. – Т. 2. – М.: Наука, 1977. – 344 с.
21. ЦДГО України. – Спр. 7098. – 53 арк.
22. Кульчицький С.В. 1. Демографічні наслідки голодомору 1933 року в Україні. 2. Всесоюзний перепис 1937 року в Україні. Документи та матеріали / НАНУ Український інститут історії України / С.В. Кульчицький. – К., 2003. – 192 с.
23. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917 – 1941 рр.): Джерелознавче дослідження: в 2-х томах / С. Білокінь. – К., 1999. – Т. 1. – 446 с.

24. Галан Я. Антирелигіозна пропаганда в школі / Я. Галан, Т. Кононов. – М. : Политиздат, 1926. – 163 с.

25. ДАПО. – Ф. 15. – Оп. 1. – Спр. 160. – 45 арк.

26. Воронська Т.В. Маловідомі сторінки історії. Радянська паспортна система / Т.В. Воронська, С.В. Кульчицький // Український історичний журнал. – 1999. – № 3. – С. 33-43.

УДК 94: 329. 15] (477. 82) «1985»

Чура Олександра Василівна

*к.і.н., науковий співробітник
музею-меморіалу «Тюрма на Лонцького»
(Львів)*

КОМУНІСТИЧНІ СТРУКТУРИ ЛЬВОВА НА ПОЧАТКУ ПЕРЕБУДОВИ

Як відомо, політичним стрижнем державного ладу СРСР були не формально задекларовані радянські інституції, а розгалужена монополітична система проросійських комуністичних партійних органів, що тотально пронизувала увесь народногосподарський комплекс держави й забезпечувала московську автократію локальною владою на місцях. Авторитаризм регіональної комуністичної влади не в останню чергу спричинив необхідність запровадження внутріпартійних реформ, що стали сегментом втілення політики перебудови, так як розмивав комуністичні підвалини в очах пересічних мешканців Львова. Таким чином, наукова розвідка простежує становище компартійних закладів міста на початковому етапі втілення перебудовних новацій у 1985 р. й з'ясовує причини та наслідки застосування реформ у внутрішній структурі локальної компартійної конструкції міста.

Ключові слова: *Львів, перебудова, КПРС-КПУ, комуністичні осередки, реформи, номенклатура, привілеї, деструкція*

На зламі 80-х рр. ХХ ст. у СРСР склалися передумови кризиспричиненої неспромогою КПРС до ефективного управління країною. Не дивлячись на те, що на кожному партійному форумі лунала теза про розширення повноважень рад усіх ступенів, підміна радянських інституцій владою партапарату привела до значних деформацій у соціально-економічній сфері та стала причиною корозії політичного осердя країни [27 арк. 115]. Системне сповзання народногосподарського комплексу СРСР до кризи, загострення міжнаціональних та релігійних проблем робило